

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח):

הלכה שבועית בנושאים אקטואליים

עטיפת טלית קודם הנחת תפילין, עטיפת טלית והנחת תפילין בבית -

מקורות והערות

א. עטיפת טלית קודם להנחת תפילין

נחלקו הראשונים האם יש להתעטף בטלית ואח"כ להניח תפילין, או להיפך - להניח תפילין ואח"כ להתעטף בטלית.

להלכה נחלקו השו"ע ורמ"א. לדעת השו"ע - מי שרגיל ללכת עם ציצית (טלית קטן), ילבש ציצית, יניח תפילין ואז יתעטף בטלית. לדעת רמ"א - תמיד יש להקדים את הטלית לתפילין. למעשה - גם הספרדים נוהגים בזה כרמ"א¹.

ובראשונים נמצאו שלשה טעמים להקדמת הטלית:

א. תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם.

ב. מצוות ציצית שקולה כנגד כל המצוות.

ג. מעלים בקודש - מקדושה קלה (ציצית) לקדושה חמורה (תפילין).

ב. עטיפת טלית והנחת תפילין בבית

בספר הזוהר כתובות מעלות גדולות ואזהרות מהן עולה שיש להתעטף בטלית ולהניח תפילין בבית, ולבוא לבית הכנסת מעוטר בטלית ותפילין. והדברים הובאו להלכה בשו"ע.

אלא שמפני קדושת התפילין, יש מצבים שאסור ללכת מעוטר בטלית ותפילין ברחוב.

לכן - המתפלל בהשכמה והדרך מביתו לבית הכנסת נקייה, יתעטף בטלית ויניח תפילין בביתו. המתפלל מאוחר יותר, או שהדרך מביתו לבית הכנסת אינה נקייה (כגון שיש שם מכולת אשפה או צואת כלבים וכדומה), יתעטף בטלית ויניח תפילין במבואת בית הכנסת או בחדר סמוך.

בית כנסת שאין לו מבואה או חדר סמוך - יש להניח את התפילין בכניסה לבית הכנסת ורק אחר כך ללכת למקום הישיבה².

מקורות והערות

1. שתי שיטות בראשונים בסדר עטיפת טלית והנחת תפילין.

שיטה א- להקדים עטיפת טלית להנחת תפילין: כתב הנימוקי יוסף (הל' ציצית יב א) בשם רבינו יונה בספר היראה שיש להקדים את עטיפת הטלית להנחת התפילין משתי טעמים:

1. מצות ציצית שקולה נגד כל המצוות (מנחות מג ב).

2. תדיר ושאינו תדיר- תדיר קודם. ומצוות ציצית תדירה שנוהגת בחול ובשבת משא"כ תפילין אינם אלא בחול.

הבית יוסף העיד שכך הוא מנהג העולם, להתעטף בטלית תחילה ואחר כך להניח תפילין.

בשו"ע (סי' כה סעי' א) פסק כשיטה זו, והביא טעם אחר למנהג והוא "שמעלים בקודש ואין מורידים". וכתב הביאור הלכה (ד"ה שמעלין בקודש): "על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה כי מתחלה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה [א"ר והגר"א וכוון בזה לתרץ קושית הש"א והדגול מרבבה]"

שיטה ב- להקדים טלית קטן לתפילין ולאחר טלית גדול: הנימוקי יוסף כתב בסוף דבריו: "מכל מקום אותם שמתעטפים בטלית גדול כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכים עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצוות (פסחים סד ב) ואפילו אותם שאין נוהגים אלא בטלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". והקשה עליו הב"י: "ואיני מבין דבריו היאך באה מצות תפילין לפניו על ידי שלבש כל מלבושו ושנתן מקטורן בראשו לשאם יאחר הנחתם לעטיפת ציצית יהיה מעביר על המצוות". והוסיף אחר כך "ומה שכתב בשם ספר היראה הוא בטלית קטן אבל טלית גדול אחר הנחת תפילין כתב שמתעטף בו".

והוסיף הבית יוסף והביא מהאגור (סי' פד) שכתב: "נמצאו שלשה דינים בספר הזוהר בענין ציצית ותפילין מה שאינם נמצאים בכל הפוסקים הנמצאים בינינו. האחד שכתוב שם שאיסור גדול הוא מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית. השני שצריך שילבש תפילין של יד מיושב ושל ראש מעומד. והשלישי שצריך שיקרב היו"ד שברצועה של יד אצל הבית של יד בקשירתו ומי שמרחקו ירחקו חיו ממנו. ולשלתן יש טעם גדול מצד הקבלה, כאשר עוררתיך אתה התלמיד החשוב בהיותי מפיך נצוצי דינור מפומי לפומך בקבלה האמיתית". וביאר הבית יוסף שמקור הדברים בזהר פרשת במדבר (קכ ב) שכתב: "בשעתא דבר נש קאים בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא לבתר יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה פרישו דמצוה לבתר אתקשר קישורא דיחודא דאינהו תפילין".

מתוך הדברים האלה כתב הבית יוסף בשם מקובלי ספרד, שמי שאין לו טלית קטן, יתעטף תחילה בטלית גדול ואח"כ יניח תפילין. אך מי שיש לו טלית קטן, ילבש תחילה את הטלית קטן, אח"כ יניח תפילין ולבסוף יתעטף בטלית גדול.

וכך הכריע השו"ע להלכה (שם סעי' ב): "מי שהוא זהיר בטלית קטן, ילבשו ויניח תפילין בביתו, וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושם יתעטף בטלית גדול". אבל רמ"א חלק וכתב: "והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם, ולברך עליו, ואח"כ מניח התפילין והולך לבהכ"נ".

ומנהג הספרדים בזה כדעת רמ"א ולא כשו"ע. מאחר ולפי הסוד הסדר הנכון הוא להתעטף בטלית ואח"כ להניח תפילין. וכפי שכתב הגאון חיד"א בברכי יוסף (סי' כה ס"ק ד):

"ראיתי להרב יד אהרן בריש הגהת ב"י, שבזה רצה לישוב לשון הזהר. כי הנה מרן בב"י כתב משם ספר הזהר פרשת במדבר (קכ ע"ב) לפרשא עליה פרישו דמצוה לבתר אתקשר קשרא דיחודא דאינהו תפילין. וכתב ע"ז הרב יד אהרן וז"ל ובפרשת ואתחנן (רסה ע"א) אר"ש וכו' אנח תפילין וכו' ואתעטף בעיטוף דמצוה. הרי מלשון זה משמע דתפילין קודמין לציצית בהנחתן. וצ"ל דבפרשת ואתחנן מיירי כשיש לו טלית קטן תחת בגדיו, ודוחק, עכ"ל. ולא נהירא, דכפ"ז מ"ש בזהר פרשת במדבר, היינו כשאין לו טלית קטן. והרי כתב רבינו האר"י זצ"ל (שה"כ ד' נב ע"ד) דטלית קטן אין להסירו בשום זמן, והיה טעמו על דרך הסוד. ואיך אפשר שהזהר איירי במי שאין לו טלית קטן. ותו שלפי דבריו יקשה על מ"ש מרן בב"י שהדרך הנכונה, ללבוש טלית קטן, ואח"כ יניח תפילין, ואז יבוא לבית הכנסת, ויתעטף בטלית גדול, ובזה יצא י"ח רשב"י וכו'. וכן פסק כאן בדין זה. והרי רשב"י פרשת ואתחנן מיירי ביש לו טלית קטן, ואפ"ה קאמר להתעטף בטלית גדול קודם צאתו מהבית.

הן אמת דבלאו הכי לפי מ"ש האר"י דטלית קטן אין להסירו כנז', דברי מרן בב"י כמ"ש בדרך נכונה הנז', וגם מ"ש לעיל משם גדולי מקובלי ספרד, אינם מכוונים. דודאי הרשב"י מיירי ביש לו טלית קטן, כי כך המדה על דרך האמת שלא להסירו, ואפ"ה כתב להתעטף בטלית גדול ולהניח תפילין ולבא לבית הכנסת. וכזה ראיתי אחר החיפוש להרב המקובל מהר"י צמח בהגהותיו כ"י שכתב בדין זה וז"ל, מהרב ז"ל, צריך ללבוש הטלית קודם התפילין, כי הטלית הוא מציאות המקיף, ואח"כ באים התפילין שהם הפנימיים. צמח. נודע שאין להסיר הטלית קטן בשום זמן וכו' וכן צ"ל שהיה רשב"י נוהג ענין זה, ולכן אין הכרע מדברי רשב"י, שמה שמדבר בטלית גדול הבינו שהוא טלית קטן, כפי מנהג הרב כך בודאי הוא סדר הזהר, והמעין יחקור בזהר וימצא, עכ"ל. הרי מבואר כמ"ש, שכתב הרב הנז' שדין זה שכתב מרן היינו לפי מה שהבינו דמ"ש בזהר להתעטף ואחר כך להניח תפילין וגם לבא עם ציצית ותפילין לבית הכנסת, היינו טלית קטן. אך לדברי האר"י כונת הזהר על טלית גדול.

ומי"מ אין זה מן הדקדוק על מרן כי בימיו עדיין לא נתגלית חכמת האר"י. אבל לפי מ"ש בספר יד אהרן שמהזהר מוכרח דמ"ש בפרשת ואתחנן היינו כשיש לו טלית קטן וכו', יקשה קצת על מרן דמהזהר עצמו משמע שצריך להתעטף בטלית גדול ולבא לבה"כ מעוטף אף שיש לו טלית קטן כמדובר. ותו ק"ק על ספר יד אהרן דאמאי הרחיק את עדיו והביא מהזהר פרשת ואתחנן, הו"ל לדקדק ממי"ש פרשת במדבר גופיה "לבתר דקם על לבי כנישתא מעטר בטוטפי אתכסי בכסויא דציצית" ע"ש. דהרי הזכיר טוטפי מקמי ציצית. אמנם ראיתי למר זקננו הרב החסיד מהר"א אזולאי זצ"ל בפירושו הזהר כ"י שכתב דמ"ש הזהר פ' במדבר מעטר בטוטפי אתכסי וכו' וכן מ"ש פ' ואתחנן אנח תפילין וכו' ואתעטף וכו', לאו דוקא, דלא נחית בלשונות הנז' לסדר הנחתן, ומ"ש בתר הכי פ' במדבר הוא העיקר. זה הוא תורף דבריו ומטי בה משם מהר"ם קורדובירו זצ"ל.

הגם הלום ראיתי בשו"ת הרדב"ז כ"י סי' שני אלפים ר"ס שנשאל על זה ציצית ותפילין איזה מהם קודם. והשיב, ראיתי בזהר שתי הסברות, ומה שעלה בידי אחר העיון דמי שאינו לובש טלית קטן ראוי לו להקדים מצות ציצית ואח"כ תפילין, ומי שרגיל בטלית קטן תחת מלבושיו ראוי לו להקדים טלית קטן ואח"כ התפילין ואח"כ טלית גדול, וכן נוהגים קצת בצפת, ויפה נוהגים לפי הסוד, ויש סמך ממי"ש נמקי יוסף, עכ"ד. ודבריו הם כדברי מרן. ומ"ש שיש בזהר השני סברות, כבר נתבאר שאין בזהר אלא סברא אחת כמ"ש הרמ"ק. [ועמ"ש הרדב"ז בתשובותיו המודפסות סי' רמ"ד (אלף שטו) ודוק] [עד כאן לשון הברכי יוסף].

ועיין בכף החיים (סי' כה סעי' ב) שהעיד שמנהג הספרדים בזה כרמ"א. וכן כתב בבן איש חי (וירא שנה א סעי' ג): "כפי סדר הבחינות העליונות שרומזים להם הציצית והתפילין, צריך להניח הציצית קודם התפילין. והמניח תפילין קודם, טועה. ועליו נאמר "בתר דקשישנא לדרדקי". והפוסקים עשו סימן לסדר זה, והיו העטופים ללבן והקשורים ליעקב. עוד אמרו, סוף ציצית תי"ו, שהוא ר"ת תפילין, וע"כ ציצית ר"ת צוה ה' ציצית ינחו תחלה, ובסה"ק רב פעלים כתבתי בתשובה דאם היה לובש תפילין בלי ט"ג דלא היה לו, ואח"כ הביאו לו את הטלית, צריך שיחלוץ התפילין וילבש ציצית ויניח התפילין אחריו בלא ברכה".

וע"ע בילקוט יוסף (סי' כה סעי' כב) ובפסקי תשובות (סי' כה אות ג).

2. כתוב בספר הזהר (פרשת ואתחנן רסה א): "ומאן דייעול קמיה לבי כנישתא כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואומר (תהלים ה) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך, קודשא בריך הוא אמר אן הוא מוראי הא סהיד סהדותא דשקרא".

ועוד כתוב שם (לפני כן): "אמר ר"ש בשעתא דב"י (אולי צ"ל ב"י) אקדים בפלגות ליליא וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא בצפרא אנח תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדורעיה¹ ואתעטף בעטופא דמצוה ואתי לנפקא מתרעא דביתיה אערע במזוזה רשימא דשמא קדישא בתרעא דביתיה ארבע מלאכין קדישין מזדווגן עמיה ונפקין עמיה מתרעא דביתיה ואוזפי ליה לבי כנישתא ומכריזי קמיה הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא הבו יקרא לבריה דמלכא לפרצופא יקרא דמלכא רוחא קדישא שריא עליה אכריזי ואמר (ישעיה מט) ישראל אשר בך אתפאר"

[תרגום: אמר רבי שמעון- בשעה שכן ישראל קם בחצות לילה ועוסק בתורה עד שמאיר הבוקר, וכשמאיר הבוקר מניח תפילין בראשו ותפילין בידו ומתעטף בציצית, ובא לצאת מפתח ביתו ופגע במזוזה הקדושה שבמשקוף ביתו- ארבע מלאכים קדושים מצטרפים אליו ויוצאים איתו מפתח ביתו ומלווין אותו לבית הכנסת ומכריזים לפניו: תנו יקר לדיוקנו של המלך הקדוש, תנו יקר לבנו של המלך, לפרצופו של המלך. רוח הקודש שורה עליו ומכריזה ואומרת: ישראל אשר בך אתפאר].

והדברים הובאו בב"י ובדרכי משה (סי' כה) ונפסקו להלכה (סי' כה סעי' ב): "ויניח תפילין בביתו וילך לבוש בציצית ומכתר בתפילין לבית הכנסת".

וכתב המשנה ברורה (ס"ק ח): "כדי שיצא מפתח ביתו בציצית ותפילין וכמו שהביא הב"י והד"מ בשם הזוהר ע"ש שהוא ענין גדול. ואם יודע שילך דרך מבואות המטונפות או שמצויין נכרים ברחוב יניחם בחצר בית הכנסת ואם אי אפשר יניחם בביתו ויכסם בכובעו או בידו. ועיין באחרונים שכתבו במשכים קודם אור הבוקר ובא לבהכ"נ לא שייך אזהרת הזוהר דעדיין לא מטי זמן חיובא. ומ"מ כשיאור היום יותר טוב שיצא לחצר בהכ"נ וילבשם שם ויכנס אח"כ לבהכ"נ".

וכפי שכתב המשנה ברורה שאם יודע שיעבור במבואות מטונפים יניח בבית הכנסת- העידו כמה מגדולי הדורות שלכן לא נהגו בזה בזמנינו. לדוג', עיין בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח קמא סי' ו) שכתב: "שנית, מ"ש ע"ד כי נוהגין שם כמ"ש המחבר סי' כ"ה [סעי' ב']. ומג"א [סק"ג] בשם הזוהר [ח"ג רסה ע"א] וכמה גדולים, לילך לבית הכנסת מעוטר בתפילין, ולך אי אפשר לנהוג כן מפני המבואות המטונפים אשר עלי דרך שם, ולהם תפילין קטנים ויכולים לכסותן מתחת הכובע, אבל התפילין שיש לך שהם גדולים ואי אפשר בכיסוי הכובע, וגם מפני הצינה וקרירות שמזיק לראש.

והנה כמה פעמים הייתי מצטער ע"ז אשר הביהמד"ר שהוא סמוך לדירתי אני מתפלל ואיני מקיים הלכה זו. ובימי חורפי הייתי נוהג כן, אך ורק אחה"ז אשר נחלשו בעוה"ר בני המעים, וע"י איזה טירחה ותנועה אי אפשר לי להיות בגוף נקי לתפילין, וכמה פעמים אני בא לבית המדרש להתפלל

¹ וכעת צ"ב מדוע הקדים תפילין של ראש לשל יד. ואולי מפני שמדבר במעלה וקדושה שבאה לאדם על ידי ההנחה, ותפילין של ראש קדושתן חמורה.

ושוב אני צריך לחזור לביתי מפני דבר זה, וע"כ אין דנין אי אפשר מאפשר. וכבר כתב המג"א סי' כ"ה סק"ז לענין חליצת תפילין שאין משהין התפילין יותר מחיובו מפני גוף נקי, והכל לפי מה שהוא אדם, וה"נ לענין הנחת תפילין בנדון דידן, כנלע"ד.

והנה בגליל(ת) העליון ברוב מקומות ראיתי נוהגין כמ"ש המחבר ומג"א בסימן כ"ה הנ"ל, ובגליל התחתון לא ראיתי נוהגין כן אפילו גדולי תורה. ואפשר דחד טעמי הוא, דבגליל העליון נוהגין במצות תפילין בקטנים, ובגליל התחתון נוהגין בתפילין גדולים עפ"י הרוב ואי אפשר לכסותן בכובע ומפני מבואות הנ"ל בטלה הא מקמיה הא. ועיין במג"א סי' מ"ג ס"ק י"א מסתפק בזה שאם יודע שצריך לילך במבואות המטונפות אם צריך לילך בהם לבית הכנסת, ויניחם בעזרה שלפני בית הכנסת, וכן אני נוהג כשאני מתפלל בבית הכנסת הגדולה לעת יום ברית מילה. ועי' בחיי אדם כלל י"ג סי' י' ובנשמת אדם כלל י"ב סי' ה' משמע ג"כ דהליכה לבית הכנסת רק בתפילין קטנים, שייך שמביא שם המדקדקים שיש להם ב' זוגות תפילין קטנים וגדולים, בקטנים הולכין לבית הכנסת ושם חולצין ומניחים הגדולים, ודאי שהיו המדקדקים נוהגים כן מפני מבואות הנ"ל. ולמי שאי אפשר לו להיות ב' זוגות תפילין כנ"ל ובוחר בתפילין גדולים משום הידור מצוה, כמ"ש המג"א בה' חנוכה סי' תרע"ב [סק"ג], או מפני הפרשיות, שאפשר יותר בתפילין גדולים בכתיבה תמה ומהודרת כידוע, ואי אפשר לכסותן, ומפני מבואות הולך לבית הכנסת בלא תפילין ומניחן בעזרה שלפני ביהכ"ס. ושם הביא המג"א בסי' מ"ג [ס"ק י"א] בשם עמק הברכה [דיני תפילין סי' טו] לכסותן במבואות כנ"ל.

וברור על פי זה, שבמקומות בהן אין חשש למבואות מטונפים, יש להתעטף בטלית ולהניח תפילין בבית. אלא שחוששים גם למראות אסורים בדרך לבית הכנסת, ואסור להרהר בעניינים אלו בתפילין, כמבואר בשו"ע (סי' לח סעי' ד), ולכן עדיף להניחם במבואה של בית הכנסת. אמנם - אם מתפלל מוקדם בבוקר, בשעה שבדרך כלל הרחובות שוממים, צריך להניח תפילין בבית ולבוא לבית הכנסת מעוטר בהן. (עי' פסקי תשובות סי' כה אות ו)